

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Історико-філософський факультет
Кафедра етики та естетики

к. філос. н., доц. Скрипнікова С. В.

ВИКЛАДАННЯ КУРСІВ З ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ
У ПЕДАГОГІЧНОМУ ЗВО: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Важливість викладання етики в системі підготовки фахівця важко переоцінити. Адже саме від наявності сформованих у сьогоdnішнього студента моральних цінностей та глибокого розуміння ним важливості дотримання морально-етичних чеснот багато в чому залежить якість його роботи, як відповідального, добросовісного, високоморального та етичного фахівця. Все це відіграє також надзвичайно важливу роль для студентів педагогічного ЗВО, адже, по закінченню навчання вони самі стануть вихователями, вчителями, викладачами а, значить, вже від них залежатиме, які цінності та в якій спосіб вони транслюватимуть майбутнім поколінням українців.

На думку Томаса Х. Спіді Райса та Холлі Вебб, що досліджують етику в контексті сучасних процесів глобалізації та відповідних змін, що постають її наслідком в усіх сферах життя суспільства, подальший сталий розвиток можливий лише за умови одночасної “глобалізації етики”. В інакшому випадку, на думку дослідників, подальший розвиток економічного зростання та розбудова демократичних процесів стають просто неможливим, зміцнення ж міжнародної довіри до бізнесів та влади, в свою чергу, вимагають від кожної держави, незалежно від рівнів її впливу чи могутності на світовій арені, “забезпечення навчання етиці своїм лідерам та суспільству” [1].

Із зазначеного випливає, що “зрештою високі етичні стандарти мають стати культурною нормою, а для цього потрібно, щоб лідери та вчителі з високим рівнем етичного розвитку активно навчали та жили відповідно до цих стандартів” [1].

Т. Райс та Х. Вебб підкреслюють, що визначну роль в цьому процесі мають зіграти саме університети, зважаючи на їх визначну роль на національному та міжнародному рівні, а також значний потенціал для досягнення успіхів в якості лідерів на цих рівнях, що вони можуть досягнути. Ідею визначної ролі саме університетів, як осередків формування та трансляції моральних цінностей та етичних чеснот, що сприяли позитивним суспільним перетворенням, знаходимо також в працях інших авторів та дослідників. Здавалося б, ця ідея не має бути новою і для самих університетів та освітньої системи в цілому, проте, зважаючи на сучасні зміни, можемо відмітити тенденції до виключення філософських дисциплін, зокрема етики та естетики, з числа обов’язкових у підготовці фахівця.

Що стосується НПУ імені М. П. Драгоманова, то курси з етики довгий час посідали важливе місце серед обов'язкових дисциплін загального циклу підготовки здобувачів вищої освіти. Однак, останнім часом курс “Етика” відносено до дисциплін за вибором студента. Так, у нашому університеті в рамках обов'язкових дисциплін при підготовці студентів виключно педагогічних спеціальностей на сьогоднішній день залишається курс з подвійним предметом: “Етика та естетика”. Не применшуючи важливості опанування основ етики та естетики майбутніми педагогами, варто зазначити, що цей курс не замінить ширшої проблематики курсів з етики, зокрема – професійної етики, етики науковця та академічної доброчесності, проблематика яких гостро актуалізується у сучасному світі.

Що ж до підготовки студентів непедагогічних спеціальностей, для яких згаданий курс “Етика та естетика” не викладається як обов'язкова дисципліна, то для них ще актуальнішою постає забезпечення підготовки саме з етики а, особливо – професійної етики.

Очевидно, задля того, щоб студенти отримали глибокі знання та свідоме розуміння важливості етичної проблематики в своїй подальшій професійній діяльності, яка відбуватиметься в умовах усе більшої глобалізації, все більшої прозорості всіх процесів та все більш зростаючим рівнем вимог, (що можемо спостерігати уже в наш час, хоча би на прикладі гострих дискусій навколо появи так званої “нової етики”, що висвітлює проблематику широкого кола проблем, про які частина суспільства якщо і здогадувалась, то не вважала за необхідне звертати на них надмірну увагу, а тим більше, говорити вголос, не вважаючи їх універсальними через відсутність тих чи інших досвідів, що тим не менш стали помітними, коли суспільства стали на шлях розбудови демократичних цінностей: рівності, поваги до честі й гідності особистості тощо), варто забезпечити можливість для студентів якісної підготовки саме у етико-моральній площині.

Забезпечити таку потребу, зокрема, глибоке розуміння та повагу до сучасних цінностей мають навчальні дисципліни, які послідовно та ґрунтовно відкриватимуть перед студентами ті чи інші аспекти етичної проблематики.

Найпершим з них має стати уже згаданий курс “Етика та естетика”, що містить 3 кредити (90 годин), а, отже, 1,5 (45 годин) з них присвячено вивченню саме етики як науки.

Відповідно до навчальних програм, присвячених вивченню етики тематичний блок передбачає знайомство студентів з науковим апаратом та історією етики; природою, сутністю, виникненням, розвитком, структурою та функціями моралі, її проявами у різноманітних сферах діяльності; її виникненням та актуальною проблематикою, загальними категоріями етики та

етики спілкування, морального вибору та особливостями професійної етики.

Таке знайомство з дисципліною є необхідною та важливою основою для розуміння студентами морально-етичної проблематики, проте час, що відводиться на вивчення проблематики професійної етики в рамках загального курсу видається нам недостатнім для вироблення ґрунтовного розуміння ціннісного поля та важливості етико-моральних вимог щодо різноманітних аспектів саме майбутньої професійної діяльності.

З метою забезпечення можливості ширшого розуміння та глибшого засвоєння означеної проблематики викладачами кафедри етики та естетики історико-філософського факультету НПУ імені М. П. Драгоманова розроблені та пропонуються на вибір студентам курси, серед яких надзвичайно актуальними на сьогодні є курси з професійної етики, розроблені для студентів різних факультетів та спеціальностей за професійним спрямуванням: “Професійна етика правника”, “Професійна психолога та психотерапевта”, “Професійна етика соціального працівника”, “Етика спорту (етика та професійна етика)”, “Етика науковця”, “Професійна етика та академічна доброчесність” тощо.

Вивчення дисциплін з професійної етики, розроблених безпосередньо для фахівців тих чи інших спеціальностей допоможе студентам дізнатися про морально-етичні вимоги, що містяться в етичних кодексах та інших нормативних документах, що містять конкретизовані вимоги до представників обраної професії; розібратися із можливими проявами неетичної поведінки на робочому місці чи в рамках обраної професії; розумітися на природі моральних конфліктів, пов’язаних із обраною спеціальністю та навчитися конструктивно виходити із них; вміти будувати якісну та продуктивну взаємодію з колегами, партнерами, учнями та клієнтами, на засадах глибокого усвідомлених моральних цінностей; дотримуватися етичних кодексів та корпоративної етики; реалізувати набуті в процесі підготовки фахові знання, вміння та навички у відповідальний спосіб; знати про роботу етичних комісій та розуміти, в яких випадках варто до них звертатися; отримати розуміння важливості морального вдосконалення в контексті професійного розвитку особистості та транслювати важливість дотримання етико-моральних цінностей у своєму професійному середовищі.

Важливість викладання курсів з етики в університетах підкреслюють зокрема автори навчального посібника “Доброчесність та етика. Навчальний посібник для лекторів, які використовують університетські модулі E4J із питань доброчесності та етики” з серії матеріалів “Освіта заради справедливості” (Education for Justice – E4J), розроблених в рамках ініціативи Управління ООН з протидії наркотикам та злочинності, що є складовою Глобальної програми з

впровадження Дохінської декларації [2], та становить частину серії університетських модулів E4J із питань доброчесності та етики.

Цікаво, що повний комплект матеріалів E4J “охоплює університетські модулі, які стосуються питань боротьби з корупцією, запобігання злочинності та кримінального правосуддя, кіберзлочинності, злочинів проти довкілля, вогнепальної зброї, організованої злочинності, торгівлі людьми та незаконного ввезення мігрантів, боротьби з тероризмом, а також доброчесності й етики” [3]. Тобто, можемо бачити, що викладання етики та доброчесності в університетах посідає надважливе місце у справі побудови справедливого, безпечного та процвітаючого майбутнього. Аналіз модулів, присвячених саме викладанню етики та доброчесності, відповідно до згаданого посібника у порівнянні з університетськими навчальними програмами та класичними підручниками з етики показав, що етична проблематика у розроблених ООН матеріалах модулів з етики та доброчесності включає широке коло питань, серед яких можемо зустріти питання, які в цілому не є для етики принципово новими, проте, постаючи у більш конкретизованій формі або поданими із незвичних ракурсів, набирають окремої уваги та якісно нового звучання (“етика лідерства”, “гендерні аспекти етики”, “виклики життя за етичними нормами”, “стратегії вчинення етичних дій”), а також знаходимо окремо винесені питання професійної етики та тематичні блоки, що охоплюють специфіку тих чи інших аспектів професійної етики за різними спеціальностями: “доброчесність та етика засобів масової інформації”, “доброчесність та етика в бізнесі”, “доброчесність, етика й право”, “доброчесність та етика в публічній сфері”, “професійна етика” [3].

Як бачимо, теми, на висвітлення яких ООН пропонує звернути особливу увагу під час викладання курсів з етики та доброчесності в системі університетської підготовки, фактично відповідають тематиці та змісту розроблених кафедрою етики та естетики історико-філософського факультету НПУ імені Драгоманова курсів з професійної етики (за професійним спрямуванням), що ще раз підкреслює надзвичайну важливість звернення уваги студентів на непересічну важливість етико-моральної проблематики в їхньому подальшому житті.

Варто зазначити, що досвід викладання таких дисциплін показав високу вмотивованість студентів та значно глибше розуміння етичної проблематики у царині професійної етики, якщо порівнювати із студентами, якими було прослухано виключно базовий курс “Етика та естетика”. Проте, варто також розуміти, що для студентів непедагогічних спеціальностей останній курс у нашому університеті наразі є необов’язковим. В такому випадку, студенти, що не обрали жодного курсу з етики значно втрачають у якості підготовки саме в

морально-етичній площині і у випадку непередбачуваних обставин, будуть змушені в подальшому самостійно розбиратися із можливими екстремними ситуаціями, що стосуються професійної етики фахівця. У такому випадку знання основ професійної етики може стати значною перевагою, а якісно підготовлений фахівець матиме більші шанси на швидке та якнайпродуктивніше розв'язання морально-етичних конфліктів чи інших подібних ситуацій, що неодмінно виникатимуть у професійній діяльності. В свою чергу фахівці, які пройшли курс підготовки з професійної етики у ЗВО, матимуть суттєві переваги на ринку праці, особливо якщо мова йде про працевлаштування в установи або компанії, які працюють за сучасними європейськими стандартами та вимагають від співробітника не тільки чіткого слідування вимогам корпоративної культури, а й глибокого осмислення ціннісних основ, які її формують. Розуміння та засвоєння необхідних для цього базових засад, розвиток відповідних здібностей, формування професійних етичних компетентностей якраз і постає можливим у відповідно створених умовах університету, зокрема в рамках вивчення курсів з професійної етики.

Зважаючи на надзвичайну, усе зростаючу актуальність означеної проблематики в світовому глобалізованому суспільстві, та українському зокрема, вважаємо, що курси із професійної етики, разом із загальним курсом етики, заслуговують особливої уваги при підготовці фахівців як педагогічних, так і не педагогічних спеціальностей у педагогічному ЗВО.

Література:

1. Райс Т. Про важливість викладання етики. *Програма USAID “Нове правосуддя”*. 2017. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/6_S.Rice_The-Importance-of-Teaching-Ethics-Revised_2017_UKR.pdf
2. Декларація Організації Об'єднаних Націй про злочинність і суспільну безпеку. 1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_371#Text.
3. Доброчесність та етика. Навчальний посібник для лекторів, які використовують університетські модулі E4J із питань доброчесності та етики. *Освіта заради справедливості. Серія університетських модулів*. Управління Організації Об'єднаних Націй з наркотиків і злочинності. ООН, Відень. 2021. URL: https://www.unodc.org/documents/e4j/IntegrityEthics/E4J_Integrity_and_Ethics_Teaching_Guide_final_UKR.pdf.